

Филологические записки, № 1, 1971. Серия литературы и фольклора (Издательство Воронежского университета, Воронеж 1971, 228 с.)

V roce 1860 založil A. A. Chovanskij ve Voroněži vědecký časopis „Filologičeskije zapiski“. Publikace vycházela šestkrát ročně v letech 1860, 1862 a 1864–1917. V roce 1917 však vyšel poslední sešit. Do časopisu přispívali tehdy nejen místní filologové, ale i přední ruští učenici 19. století F. I. Buslajev, A. A. Potchbna, A. N. Veselovskij, N. A. Lavrovskij a A. A. Kotljarevskij. Dlouho jsme marně čekali na obnovení časopisu. Stalo se tak teprve nedávno, v roce 1971.

Redakce nových „Filologických zápisků“ se hned v úvodní poznámce na rubu titulního listu hlásí ke staré a dobré tradici. První číslo je věnováno řadě literárněvědné. Je monotematické. Obsahuje materiály z konference o životě a tvorbě voroněžského rodáka básníka A. V. Kolcova. Konference se konala ve Voroněži 13. a 14. listopadu 1969 u příležitosti 160. výročí spisovatelových narozenin. Redaktorem dané série „Filologických zápisků“ je známý badatel o Kolcovovi V. A. Tonkov. Další čísla mají už pojednávat o literatuře a literárněvědném bádání v Ruské federaci v nejširším rozsahu.

V krátkém úvodu shrnuje V. A. Tonkov výsledky studia Kolcovova života a tvorby a vytýčuje další úkoly. Za zvláště důležité téma považuje problém „Kolcov a poezie slovanských národů“. Jmenovitě se zmiňuje o nerozpracovanosti otázky „Kolcov a Fr. L. Čelakovský“.

První číslo nového časopisu má celkem patnáct studií. Obsahově se dají rozdělit do několika skupin. Do první můžeme zařadit práce o ideově-estetických problémech Kolcovovy tvorby. Je to především stať nedávno zesnulého nestora sovětské literární vědy N. K. Piksanova *Kolcov v ocenkách ruskoj demokratii*. Téma je sice tradiční, ale autor o něm pojednává novým způsobem. Nespokojuje se statickým výkladem názorů ruských revolučních demokratů v Kolcovově poezii. Snaží se je podat v jejich teoreticko-estetických a sociálněhistorických perspektivách. Dospívá tak až k samým kořenům sovětské koncepce problému. Zvláště podrobně se Piksanov zabývá pojetím Kolcovovy tvorby velkého ruského spisovatele M. Je. Saltykova-Ščedrina. Měl totiž možnost oprít se poprvé o úplný a přesný text Ščedrinovy obšírné práce o Kolcovovi. O velmi svízelném problému píše S. G. Lazutin ve stati *O nacionalnom charaktere poezii Kolcova*. Autor považuje studium nacionálního charakteru literatur SSSR za jeden z aktuálních úkolů sovětské literární vědy. Hned však dodává, že se tento problém dnes v SSSR teprve začíná řešit. Národní charakter Kolcovovy tvorby se podle badatele projevil především v jejím obsahu, konkrétní tematice a problematice. Tuto svoji tezi dokazuje pak Lazutin analýzou Kolcovových básní. Tretí stať dané tematice skupiny je práce A. A. Seliverstova *Tema krest'janskogo truda v proizvedenijach A. V. Kolcova*. Badatel se snaží řešit problém novým způsobem. Dospívá k řadě pozoruhodných závěrů. Kolcovovo zobrazení selské práce prošlo prý dvěma etapami. V prvním období básník jenom oslavoval rolnickou práci. Bylo to v době, kdy ještě naivně věřil, že tvrdá práce může učinit člověka šťastným i v nepříznivých společenských podmínkách. V druhém období své tvorby se však Kolcov podle Seliverstova této iluze vzdal. Líčení selské práce tvořilo pak v básnikově poezii jen pozadí, na němž se odehrávají konflikty mezi vesnickými chudasy a buržoazií. Další vývoj tématu práce u Kolcova převala básnikova předčasná smrt. Kdyby tomu tak nebylo, tvrdí odvážně Seliverstov, Kolcov by zcela logicky dospěl ke kritice buržoazních vztahů na ruské vesnici a dosáhl velikosti N. A. Někrasova. Historie však nezná „kdyby“. Jisté však je, že autorovy závěry jsou dosti diskutabilní.

Nejpočetnější skupinu sborníku tvoří práce srovnávacího charakteru. Ja. I. Gudošnikov se zabývá ve stati *Predšestvenniki A. V. Kolcova* dějinami žánru ruské knižní písně. Zvláštní pozornost věnuje však Kolcovovým předchůdcům. Za vůbec prvního pěstitele literární písně v Rusku označuje otce ruského klasicismu A. P. Sumarokova. V rozsáhlejší studii V. A. Gromova *Kolcovskije tradicii i motivy v „Zapiskach ochotnika“ I. S. Turgenjeva* oceníme zejména bohatý faktický materiál k řešení daného tématu. Ztotožňujeme se i s hlavní autorovou tezí, že shody motivů v tvorbě obou spisovatelů se nemohou vysvětlovat Turgeněvovou závislostí na Kolcovově díle. Daný jev byl podmíněn podle badatele tím, že oba spisovatelé tvořili na základě týchž životních zkušeností. Četbu jinak zajímavé stati znesnadňuje autorova přílišná záliba v citacích. Ta rozbíjí myšlenkovou sevitnost práce a zbytečně narušuje logickou posloupnost výkladu tématu. A. I. Kretov hájí ve své věcně napsané stati *Tradicii A. V. Kolcova i zaroždenije proletarskoj poezii (A. V. Kolcov i F. S. Skulev)* tezi, že proletářští básníci (Skulev, Artamonov, Koškarov a Nečajev) rozvíjeli v novém období společenského zápasu nejlepší tradice ruské poezie 19. století. Polemicky odmítá

opačný názor. Svoji myšlenku dostatečne podepirá argumenty. Snad nejlepší práci dané tematické skupiny — a podle našeho soudu i celého čísla — je stať *Příroda v lirice Kol'cova i Tvardovského* z pera nadaného V. M. Akatkina. Čtenáře zaujme nejen téma, ale i jeho svěží výklad. Autor si klade otázku, jaké místo a jakou funkci má příroda v díle obou básníků a jak ji oba ztvárnili. Kolcov chápe přírodu podle Akatkina lyricky. Je pro něho symbolem lidského osudu, vznešeným chrámem, který se mění jen prostorově (středáním kontrastních veličin), nikoliv tedy časově. Dá se to vysvětlit mimo jiné historicky. Kolcova obklopoval svět, který se téměř neměnil. Proto se Kolcov mohl spokojit při uměleckém zobrazení přírody již hotovou folklórní poetikou. Nemusil hledat vlastní výrazové prostředky k tlumočení přírodních detailů. V docela jiné době žil a tvořil Tvardovskij. Ten musil nutně chápat přírodu historicky, neboť byl svědkem její neustálé proměny. Příroda mu nesloužila toliko k vyjádření emocí, ale k postžení toku dějin. Viděl ji epičtěji nežli Kolcov. K jejímu uměleckému ztvárnění mu už nestačila folklórní poetika. Musil si vytvořit poetiku vlastní. To všechno vedlo k tomu, že zobrazení přírody v lyrice Tvardovského je nakonec lyričtější nežli v poezii Kolcovově. O vztazích Kolcovovy tvorby k jiným literaturám národů SSSR pojednávají dvě studie. V první z nich *Pocizija Kol'cova i tvorčestvo molodogo Tarasa Ševčenka* hovoří její autorka O. G. Melničenkova nejdříve o příčinách zájmu mladého Ševčenka o Kolcovovu poezii. V další části stali dokazuje konkrétním rozbořením děl obou spisovatelů, že si byli v jistém období blízcí. Netvrdí ovšem, že ukrajinský básník zcela závisel na Kolcovovi. V zralém období své tvorby dospěl Ševčenko nesporně ideově a umělecky dále nežli Kolcov. Jisté však je, tvrdí Melničenkova, že oba básníci měli mnoho společného v řešení nejdůležitějších životních problémů své doby, ve volbě tematiky a v básnickém systému. Nelze rovněž pominout skutečnost, že se mladý Ševčenko opíral nejen o ukrajinský folklór, o psanou ukrajinskou literaturu a o významná díla ruského písemnictví (zvláště o Puškina), ale i o poezii Kolcovovu. Autorka druhé práce daného zaměření P. A. Borozdinová *Kol'cov i pisateli narodov SSSR* zkoumá tradici Kolcovovy tvorby v dílech tatarského básníka Gabdully Tukaje a jiných spisovatelů národních literatur. Téma práce je v dosavadním bádání o Kolcovovi docela nové. V tom spočívá význam této studie.

Zvláštní skupinu tvoří tři práce významných sovětských folkloristů o Kolcovovi. Známá folkloristka starší generace A. M. Noviková uvádí ve své staťi A. V. Kol'cov — *sobiratel' narodnych pesen Moskovskoj gubernii* bohatý materiál na důkaz své teze, že Kolcov sbíral lidové písně a jiné tzv. malé folklórní žánry nejen na území středního Černomoří, ale i v těch guberniích, jimiž projížděl při svých cestách z Voroněže do Moskvy. Cenné je zvláště autorčino svědectví z doby jejího mládí. O rozsáhlý materiál opírá se rovněž V. A. Pavlovová ve své práci A. V. Kol'cov — *sobiratel' voronežskogo folklora*. Autorka si všímá především ideologického zaměření Kolcovovy sběratelské činnosti a dospívá k názoru, že Kolcov je jedním z významných ruských folkloristů své doby. Autora třetí folkloristické práce o Kolcovovi S. A. Klepikova nemusíme širší slavistické obci zvláště představovat. Je znám sérií prací o odrazu děl ruské klasické literatury v lidových obrázcích (tzv. ruském lubku). Jeho nová stať *Proizvedenija A. V. Kol'cova i I. S. Nikitina v russkoj narodnoj (lubočnoj) kartinke* je pokračováním uvedené série. Pojednává o pronikání Kolcovovy a Nikitinovy poezie do lubku. Analýzou obsáhlého materiálu dospěl Klepikov k zajímavému zjištění: Kolcovova díla se sice vyskytují častěji v lubku (díky jejich tematické a jazykové) nežli básně Někrasovy, avšak nebyla v tomto druhu pololidové tvorby zdaleka tak populární jako díla Puškinova, Lermontova nebo Krylova. Stať je doplněna ilustračním materiálem (14 celostránkových fotokopii lubků) s příslušným vědeckým komentářem.

Dvě staťi ve sborníku jsou věnovány ohlasu Kolcovovy poezie v ruské kritice. V. I. Kuzněcov seznamuje nás v práci *G. I. Nedetovskij o Kol'cove* podle dosud neznámých pramenů o názorech voroněžského spisovatele a pedagoga G. I. Nedetovského o Kolcovovi. Za perspektivní stať z hlediska jejího tématu můžeme označit pojednání Je. V. Tonkova *A. V. Kol'cov v trudach peredovych pedagogov XIX v.* Název práce odpovídá jejímu obsahu.

Do recenzovaného čísla „Filologických zápisků“ přispěla i voroněžská lingvistka R. K. Kavecká zprávu *O rabote nad slovarom jazyka poezii A. V. Kol'cova*. Informuje o stavu práce kolektivní ruského jazyka voroněžské university na Kolcovově slovníku. Na konci čísla je ještě otištěna Bibliografie literatury o Kolcovovi a kronika Kolcovova jubilea v SSSR roku 1969.

Vítáme nový literárněvědný časopis při jeho úspěšném startu. Přejeme mu, aby zdařilo navázal a dále rozvíjel svoji dobrou a poctivou tradici.

Jaroslav Mandát